

Vayreda (*Puny* 1, xv, 229 (181)); també substantivat per a 'cau de rates, forat d'on ixen', EValor (c. 1950); eiv. «retoner: regatero», PzCabr. *Ratí. Ratinyol. Rató i ratolí*, supra; *ratolú; ratolina, -linada, -linejar, -linejaire, -iner, -nera. Ratonejar. Ratot.*

Ratina (cert teixit de llana) [1774, *DAG*; Belv.; *retina* grafia infundada, *AlcM*] és ben dubtós que sigui derivat de *rata*; en tot cas, manllevat del fr. *ratine* [1642, *rastin* S. XIII]: mot d'etim. incerta (*DCEC*, *RATINA*).

CPT.: *Rat-buf* [*DAG*.: Pna. Vic, Pla del Llobr.; Fontserè, add. al *DOrt*]: en lloc d'això diuen *rat bufot* (Farrera, Estaon) o *rat bufó* (Tavascan, Àreu) a l'Alt Pall. (1933-4), ross. *rat-bufot* (i *-bifot AlcM*), que van amb el gc. *arrat-bouhoú* (Palay); cf. calabrès *buffa* 'granota', *buffu* 'gripau' (Battisti, *RLiR* III, 21); gc. *bouhoun* 'talp', gc. *bouhouere* 'talpinera', aran. *bub(μ)éra* id. o bé 'talp'; ll. vulgar *bufo* explicat com *ἄγροικος μῦς, ἀρουραῖος μῦς*, en les glosses (*CGL* VI, 156).

Rat-dormaire. Rata-guilla, petit mamífer, pall. (Farrera, o *rata-grilla* Àreu i Tavascan, 1933-4): salvatgina que s'enfila pels arbres del bosc (*BDC* XXXIII, 305b). Una de molt semblant i que s'hi enfila també [però a Farrera les diferencien] es diu *rata silárda* aquí i a Tor i Àreu, *rata cellarda* a Tarrag. (*BDC* VI, 49) i a Alcoi i Xixona (J. G. M., 1935): com que defineixen «cellarda: rata de celler» a Cerdanya (*BDC* II, 52), vacillem entre veure-hi un deriv. de *CELLA* o cpt. amb *ARdua* 'alta, que s'enfila' (SOEX *ARdua*??). *Peus-de-rata* 'gros bolet amb una mena d'arrels negres, penjant com apèndixs peluts' cerd. (Er, 1959): n'hi ha molts en els boscos d'Espot i Bof, *poteta de rata* a la Vall de Cardós (Esterrí i Estaon, 1934); a St. Aniol de Finestres *ratapeus* (1964): *ratapeus* o *peus de rata*, Font i Quer (*Mem. Acad. Ci. Bna.* XXXIII, xii, 13). *Rata txy-pinér* 'talp' St. Pau de Segúries (1935). *Ratabous* PnaVic (*DAG*). *Ratacorre*.

Rata-calba 'rata-pinyada', alterat com *rata-calda* a la Vall d'Àneu, *ratacauda* a gran part de la Vall d'Aran (Cor., *Voc. Ar.*), fr. *chauve-souris*: s'explicaria perquè a diferència dels ocells no té plomes a les ales (explicació discutida entre Eggenschwiler i M. Reinthaler, *Litbl.* LVI, 401).¹

Rata-pinyada quírdpter volador, *Vespertilio* (segons Montanyà, *Topogr. Mèd. de Ponts*, 158, distingirien així el «vespertilio murinus» de *rat-penat* «vespertilio noctula»). Des d'antic hi han coexistit la denominació de forma femenina i de forma masculina; ja en JRoig: «sergantanes, / serps, granotetes, / rates penades, / ferres alades / e baboynnes», «trobant-me falt / de vista, losca, / e ab ma fosca, / fals', aprensiva, / com la visiva / del duc e rat / qui s diu penat, / e del muçol, al raig del sol / ---» (*Spill*, 9615, 15525). El femení ha dominat des d'antic [1374, *AlcM*] en bastantes fonts de pertot: «diu que un hom que ell apellà *rata pennada* devor tots los moschits d'Espanya; diu --- que aquesta *rata pennada* significa lo rey d'Aragó ---», Eiximenis, 1.^r del *Crestà* (*DAG*); «la *rata penada*, quan ve de dia, que fa sol, e no l pot veure ne guardar ---»,⁶⁰

«nosaltres som axí com a muçols o rates penades o òlibes», StVicentF (*Serm.* I, 229.1; *Quar.*, 325.77); *Vocab. Cat.-Al.* de 1502, lfn. 1405. Jer. Pau (c. 1500) rebutja la forma amb *y* però tanmateix prefereix el femení («evitar de dir *ratà pinyada* per *rata penada*», *Regles Pau-Fonollar*, 191). *Rata-penyada*: vespertilio, Busa-N. 1507; rates-penyades, *Decam* VI, § 10, 375.20.

Rata-pinyada, però, és la forma generalment acceptada avui en cat. central, la major part del cat. or. i a les Illes: «Na Catalina m'agrada / perquè té es parll amorós / i... sa boqueta d'anfós / i es nas de *rata-pinyada*» (Moll, *Amoroses*, 97); eiv. «*ratapinyada*» (PzCabr.) i Balears en general (Moll, *AORBB* III, 43); *rátapinyádə* sento jo mateix a Manacor (1964); avui a l'Alguer; passà al sard de Càller en la forma *aratapinyàta* (MLWagner, *RFE* IX, 24). Amb *-pen-* té, en canvi, gran extensió en cat. occid. i ross.: *rátas panádas* al peu del Canigó (Vallmanya, 1960); *rata-penada* forma normal valenciana (J. G. M., «El Camí», 14-iv-34); cap al N. assimilat *-pan-* (a Canet lo Roig, nota ms. Porcar, 1935); «aquells estudiants, com a dimonis que eren —i els dimonis duen ales de *rata-panada*—, havien volat molt ans de que a l'alcalde li caigués la toba dels ulls», tort. (Vergés P., *Espurnes* v, 15); rates penâes, MGadea (*T. del Xè* I, 266); oit a Sumacàrcer, Dénia, Teulada (1962-3).

Rat-penat, que és la forma ja documentada en algun poeta del S. xv (*Canç. de la Univ.*, *DAG*) i la preferida per OPou (*ThPu*, 46), avui té gran extensió en ross. i cat. occid. pirinenc: sovint en formes assimilades: *řapanáts* Tavascan (1934), o bé alterades en *rat-pelats* (nota supra), o amb metàtesi *panařáts* (Farrera, Estaon, Esterrí de Cardós). Una metàtesi semblant degué produir-se pel Nord de Mallorca: *rappinyat* > *pi-nyarrat*; d'on, per compromís amb el fem. de la forma mallorquina general: *piřarřáts* Sòller (1953); i en el Puig d'Inca sento anomenar (1964) *sə Cova de səs piřarřáts* la que el mapa Mascaró anomena «C. de ses Rates Pinyades» (10F10).

Altres formes alterades: *rata-bernat* (Solsona, *DAG*); *rampenart*, *ratapinyarda* (Pollença), *ratapenarra* (alt-emp., *AlcM*). Amb sufix *-era* (-ARIA) en lloc de *-ada*: *rata-penera* ross. (Saisset, JSPons); d'on, amb *-l-* repercussiva, *rataplanera* ross. (*Congr. Ll. Cat.*, 337), i regressivament *rataplana* (Banyuls). Per compromís entre *ra(t) penat* i *ratapenera*: *rapatanera* en altres localitats ross. i en altres encara *rata-petenera*. En fi *rampenà* i *ratapà* (Ulldemolins), poden ser alteracions fonètiques de **rat-penar* (> *rapaná*), amb sufix *-ARIS*: *rampenà* és propi de la zona Camprodon-Berguedà-Conflent (*AlcM*); a Vilallonga de Ter hi ha una vella casa dita «Can *řampenà*» (1970). *Rata-panella* (St. Feliu de Guixols, *DAG*) o *-pinella* (Aguilana, *AlcM*), amb *-ELLA*; *ratapinya*, *rata-pinyaca*, *rata-pinyana*, *ratapinyarda*. *Ratapaxec* o *-txet*, CpTarr. (*DAG*), s'expliquen per encreuament de *ratapenada* amb el sinònim *murtxec*, que hem explicat a *MUR* com a representant mossàrab de MUREM CAECUM (= port. *morcego*, cast. *murciégalo*, -élago)² *Raticida. Rativor.*